

İfadenin çıkmazları, düşüncenin özgürlüğü ve düşünsel anarşizm

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm

31.12.2022

İçindekiler

1. "Hakaret aptalcadır"	3
2. "Hakaret can sıkıcıdır"	3
3. Anarşist ifade özgürlüğü anlayışı: yeni bir temellendirme(me)	4

1. "Hakaret aptalcadır"

Hakaretin ifade özgürlüğü olup olmadığı tartışmasındaki argümanlardan biri, hakaretin aptalca bir şey olduğu düşüncesidir. Hakaret etmenin kısıtlanmadığı bir durumda, bir tartışma esnasında, karşı tarafın size cevap vermek yerine küfrettiğini varsayalım. Böyle bir ortamda, fikir alışverişi yapmak beyin fırtınasına girişmek mümkün olmaz, tartışma kültürü ortadan kalkardı. O halde, tartışma kültürünü ve sağlıklı iletişimi korumak adına hakaret ifade özgürlüğü olmamalıdır.

Bu argüman, öncelikle bir "akıllılık" ve "akıllılık-dışı", "normal" ve "anormal" durumları olduğunu varsayarak ilerler. Bu tanımlamalar yapıldıktan sonra, eylem veya söylemde bulunacak herkesin tanımlar ile uyum içinde olması zorunluluğunu önerir. Bu önerme kendiliğinden bir düzeni yanında getirir, tanımlar kendi içlerinde ayrıntılandırılacak kurallar bütünü taşırlar, yani, bu önermenin neyin akıllıca, neyin aptalca olduğunu söylemesine ihtiyacı vardır.

Bunu bağlamla beraber kendi üzerinize uyguladığımızda, (toplumsal) düzeni ve iletişimi korumak adına, sizin dışınızda bir kişi, kuruluş veya ideoloji, düşünce akımı tarafından belirlenmiş kurallara uymak zorunda olduğunuz ve aptalca eylem ve söylemlerde bulunma şansınızın olmadığı sonucu ortaya çıkar. İfade özgürlüğünün sınırları, iktidar ilişkilerinin kendi kendini koruma çabasının bir sonucu olarak çizilir.

Aslında buraya kadar bilindik şeyleri ayrıntılı şekilde açıklamak dışında bir şey yapmadım. O yüzden, farklı bir perspektife geçerek örneğe geri dönelim: Düzgünce konuşmaya her çabaladığımızda "o zaman *nanın *mını s*keyim hahaha" şeklinde yanıt alıyor olduğunuz bir durum gerçekten sinir bozucu olurdu. Karşınızdaki insana aptalca davrandığınızı söylemekten çekinmezsiniz. Bunu onayladığımızda, kendinizi, argümanın altyapısına rağmen değindiği soruna hak verir konumda buluyorsunuz.

2. "Hakaret can sıkıcıdır"

İkinci ve belki de ilk tartıştığımızdan daha da sık olarak kullanılan argüman, hakaretin insanların canlarını sıktığıdır. Aynı örnek ama küçük bir perspektif kayırması ile, hakaretin sizin değer verdiğiniz bir şey üzerinden edildiğini, zorbalığa veya ağır aşağılamalara, size zarar verdiğini hissettiğiniz şeyler duyduğunuzu düşünün. Aslında bu, tartışma esnasında, hatta değer verdiğiniz spesifik bir şey üzerinden olmak zorunda bile değil; bir hakaretin sizin kulağınıza gelmesi bile sizi rahatsız ediyor olabilir. Can sıkıcı durumlar ortaya çıkmaması adına, hakaret ifade özgürlüğü olmamalıdır.

Can sıkıcılık konusu, büyük bir öznelliktir. Argümanın temelinde ise bu öznellik yerine kabaca "can sıkıcılık = hakaret = ifade özgürlüğü değil" eşitlemesi yatar. Tartışma kültüründen ve aptallıktan öte, bir şekilde insanların canını sıkacak herhangi bir şey söylemeniz hoş karşılanmayacaktır. İlk sorunda bahsettiğimiz iktidar ilişkisi burada da benzer şekilde geçerlidir. Öznellik sadece tanımlanması aşamasında ortadan kalkar, neyin can yakıcı, can sıkıcı ve ilk sorundaki gibi aptalca olup olmadığı sorusu, bunu belirleyecek olana bir ihtiyacı doğurur ve belirleyecek olanın öznelliği içerisinde şekillenir.

Karşınızdaki kişinin bu öznellikten ne kadar etkileneceğini tam olarak bilemeyiz, sadece söylemden veya eylemden sonra sonuçlarına maruz kalırız. Yine de, bu durum bir şartlandırma içerir ve şartlandırmalar argümanların zayıf noktalarıdır. Şimdi bu şartlandırma üzerine duracağım.

Gerçekten bunu ölçebilseydik ne olurdu? Örneğin beynimizde bir çip olsaydı ve bu çip kullanacağımız kelimeleri içinde bulduğumuz bağlama göre %100 doğruluk ile değerlendirip karşıdaki kişiye zarar verip vermeyeceğini, ne kadar ve ne şekilde rahatsız edeceğini belirleyip buna göre bu kelimenin hakaret olup olmadığını size söyleseydi, "belirlenemez öznellik argümanı" artık geçersiz olurdu. Bunun yanında öznelğin ortadan kalkışı kötüye kullanım şansı doğururdu, zorbalık yapmanın kolaylaşmasının yanı sıra hakaret kullanımı gerçek bir silaha dönüşebilirdi. Bu durumda ise hakaretin ifade özgürlüğü olup olmaması konusunda birçok özgürlüğünün fikri değişebilirdi, hatta hakaret, birini kurşunlamanız ile eşdeğer zarar seviyelerine ulaşabileceğinden NAP (non-agression principle) ihlali olarak sayılabilirdi.

3. Anarşist ifade özgürlüğü anlayışı: yeni bir temellendirme(me)

İfade özgürlüğüne dair tartışmalar, ifadenin kendiliğinden gelen bir özgürlüğü olabileceği fikrini atlayarak, onun sonuçları ve içinde bulunduğu bağlamın değerlendirilmesi üzerinden ilerler. Şimdi, ifadenin ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı üzerine bir tartışma yürüteceğim.

İfadeden önce düşünce vardır; ifade, düşüncenin, yeniden yaratımına verdiğimiz addır. Düşünce, sesli ve diyalog formatında (yazılı, çizili, sözlü, ve eylemsel) başta dil olmak üzere beden organları, sessiz ve monolog formatında ise içses (organı) vasıtasıyla kavramsallaştırılarak ifadeye dönüştürülür. Düşünce, kavramsallaştırılması yoluyla artık öteki'ye bir şeyler "ifade etmeye" başlar, ki bu, bu dönüşümün asıl amacıdır. Bu dönüşüm, aslında, daha önce "Düşünsel anarşizmi hapseden ifade istenci ve doğal otorite" yazımızda bahsettiğimiz gibi, düşüncenin hapsedilmesidir. Hapsedilmenin ne olduğu, nasıl işlediği ve örneklenmesini orada tartıştığım için uzunca tekrar etmeyeceğim.

Bu süreç, ifade istenciden, yani düşüncenin ne olursa olsun başkaları tarafından fark edilebilir, anlaşılabilir ve yönetilebilir olmasının istenmesinden, bunun "yaratılan" zorunluluğundan ortaya çıkar. Her eylem ve söylemin yani ifadenin ilk(el) formu olan düşüncenin kontrol altına alınması, bireyin veya topluluğun, en geniş haliyle herhangi bağlamda herhangi bir şeyin kontrol altına alınması demektir. Bu açıdan, iktidar zihinlerdedir diyebiliriz.

Şimdi bu süreci bahsettiğimiz sorunlara uygulayacağım. Düşünce, "sözlükler" ve "anlam ataması" ile kavramsallaştırılır ve ifadeye dönüştürülür. Sözlükler, düşünceleri genelde sadece basit ve anlaşılır ifadelerle dönüştürür ve ilk kategorilendirmeyi yapar, bu daha basir bir hapsedmedir; anlam ataması ise ifadelerin toplumsal karşılığıdır, bahsi geçen yazımdaki örneği verecek olursam; "eşcinselliği veya daha genel haliyle heteronormatif olmayan her durumu çağrıştıran" ifade biçimleri, her bireyden her topluma ötekileştirme/şeytanlaştırma ve normalleştirme açısından değişiklikler gösterir.

Düşüncenin ifadede ilk defa bu şekilde hapsedilmesinin ardından, hapsedilen düşüncenin ifadesinin onaylanıp onaylanmayacağı tartışmasına sıra gelir. Buradaki tartışma ile "anlam ataması" oldukça benzerdir ancak buradaki nüans şudur; bir ifadenin ayıplanarak ötekileştirilmesi demek, onun ifade edilmesinin hepten yasaklandığı anlamına gelmez. Heteronormative-dışı durumları çağrıştıran ifadeler, örneğin, muhafazakar Amerikan toplumunda hoş karşılanmasa dahi, büyük ölçüde yasal karşılığı sahip değildir. Türkiye'de ise hem bu durumun hem toplumsal linç, hem de yasal yaptırım olarak karşılığını bazı durumlarda görebilmekteyiz. Boğaziçi eylemlerinin daha aktif olduğu zamanlardan hatırlayacağınız üzere, Kabe ve gökkuşağı bayrağı içeren bir resim dolayısıyla 4 öğrenci gözaltına alınmıştı ve bu resim ülke çapında bir tartışmaya sebep olmuştu; heteronormative-dışılık, Türk toplumunda oldukça önemli olan bir değer olan İslam'ın motifleri ile yan yana geldiği vakit hakaret olarak algılanmış ve "hakarete" karşılık hem toplumsal bir karşıtlık hem de "halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri alenen aşağılama" suçundan soruşturma başlatılmıştı.

O halde, anlaşılacağı üzere ifade özgürlüğünün sınırlarını tartışmak, düşünceyi, ilkin "ifade" bağlamında hapsedilmesinin, ikinci olarak "ifadenin ifade edilebilmesi" bağlamında hapsedilmesi tartışılması anlamına gelir. Hakaretin ifade özgürlüğüne dahil olmamasını isteyenlerin argümanlarındaki sorunların ilk aşamada doğduğu, bu sorunlardan gelen savununun ise ikinci aşamadaki hapsedilmeyi doğurduğu aşikardır.

Düşüncenin özgürlüğündeki arayışımız ve düşünsel anarşizm anlayışımız, Feyerabend'in "epistemolojik anarşizm"yle paralel ilerler diyebiliriz. Feyerabend, bilimin ve bilimsel yöntemin bir dayatmacılığı üzerinde durur. Tıpkı bilimin doğruluğa ulaşmaktaki tek yol olduğu düşüncesi yani bilimin "doğruluğu" tekeline almış olması gibi, düşünce de, tek doğru formunun ifade edilebilir olan olduğu, yani düşüncenin, yukarıda açıkladığım süreç yoluyla ifade istencinin tekeline alınmış olur.

Feyerabend, bilgiye ulaşma yolunda, yani bizim bir adım daha geriye çekerek düşünme olarak tanımladığımız kısımda akılcılıktan kurtulmak ister. Akılcılığın belirli kuralları dayatması gibi, düşünce, ifadeye hapsedilirken ifade istenci tarafından belli kurallara maruz kalır. Bu kurallara, kabaca "dil" adını veriyoruz. Kabaca konuşma, yazma ve işaret dillerimiz vardır ve bu dillerin her biri düşüncenin ifadeye

dönüştürülmesindeki kavramlar ve kurallar bütünüdür, yani akılcılığın her seferinde bilim tekeliğini tekrar üretiyor olması gibi dilin kullanımı da ifade istencinin düşünce üzerindeki tekeliğini tekrardan üretir.

Anarşist Kütüphane

Doç. Dr. Araştırmanı Öneririm
İfadenin çıkmazları, düşüncenin özgürlüğü ve düşünsel anarşizm
31.12.2022

31.12.2022 tarihinde şuradan alındı: docdrarastirmanioneririm.substack.com

tr.anarchistlibraries.net